

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

В роботі досліджуються теоретичні та практичні питання стану роздрібної торгівлі Хмельницької області та визначаються стратегічні напрями її подальшого розвитку.

Ключові слова: Хмельницька область, роздрібна торгівля, торгівля.

V. MUKOMELA-MIKHALETZ

Khmelnytskyi National University

DEVELOPMENT TRENDS OF RETAIL TRADE KHMELNYTSKY REGION

The purpose of this article is to study the theoretical and practical issues of state retail Khmelnytskyi region of Ukraine, as well as identifying strategic directions of its development. Development of retail Khmelnytskyi region is a complex and dynamic process that occurs in a transformation of the national economy and changes under the influence of factors of economic, legal and social issues. Dynamics of retail trade of area indicates the dependence of trading adverse factors of the environment. The main type of Khmelnytskyi retail trade is store. The main problem is the imbalance in the distribution of trade, particularly in the context of "city village". Retail trade of Khmelnytskyi region in a state of quantitative and qualitative transformations. The general trend is related to the decrease in the number of shops and a simultaneous increase in their sales area and turnover. Further improvements must be aimed at addressing the lack of modern format retail space in the countryside.

Keywords: Khmelnytskyi region, retail, trade.

Вступ. Торгівля є складною соціально-економічною системою, яка виконує важливі завдання щодо розвитку як економіки країни в цілому, так і окремих регіонів. Зокрема в Хмельницькій області сфера торгівлі формує понад 10% валового регіонального продукту, забезпечує трудовою зайнятістю близько 23 % економічно активного населення [1]. Характерною рисою розвитку внутрішньої торгівлі України є її позитивна динаміка та постійні трансформаційні процеси, що відбуваються під впливом низки чинників, зокрема економічної глобалізації. Вагомим наслідком останньої є інтернаціоналізація, яка торкнулась всіх форм торгівлі, але найбільше проявилась в роздрібній торгівлі. Основними рисами інтернаціоналізації стали створення нових типів організаційно-економічних форм торговельних підприємств, експансія товарного імпорту, інтенсифікація конкуренції, проникнення іноземного торгового капіталу. В той же час ефективна організація вітчизняної роздрібної торгівлі має ґрунтуватись на світовому досвіді та враховувати регіональні особливості господарювання. Ігнорування місцевих відмінностей призводить до неоднозначності отриманих результатів від трансформаційних процесів, особливо під час економічної рецесії. Це пов'язано з тим, що роздрібна торгівля, яка через сферу особистого споживання віддзеркалює рівень життя людей, задовольняє як в Україні так і на Хмельниччині до 75–80% матеріальних потреб населення. Підкреслимо, що загальна частка від всіх витрат домогосподарства на продовольчі товари в 2013 році по Україні склала 53,6%, тоді як в Німеччині аналогічний показник, для порівняння, дорівнював 13,7 %, а в Молдові – 44,3% [2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В останні роки приділяється багато уваги дослідженню сучасного стану, тенденцій розвитку торгівлі та перспектив формування роздрібних торговельних мереж. Вказаним питанням присвячені наукові праці багатьох науковців: В. Апопії, А. Мазаракі, Л. Лігоненко, О. Кавун, Л. Голошубової, Н. Верхоглядової та інших [3–5].

Постановка завдання. Незважаючи на глибокі дослідження в цій сфері залишаються недостатньо висвітленими особливості та проблеми розвитку роздрібної торгівлі окремих областей та населених пунктів України. Метою даної статті є дослідження теоретичних та практичних питань стану роздрібної торгівлі Хмельницької області, а також визначення стратегічних напрямів її подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток роздрібної торгівлі Хмельницької області є складним і динамічним процесом, що відбувається в умовах трансформаційних змін національної економіки та під впливом низки факторів економічного, правового, соціального характеру. Загальна динаміка роздрібного товарообігу у порівнянних цінах (рис. 1) протягом 2000–2015 років вказує на залежність торгівлі від впливу негативних чинників зовнішнього середовища. Це відбувається за рахунок як міжнародних (мегаекономічних факторів), що мали місце під час світової економічної кризи в 2009 році, так і національних факторів, таких як суспільно-політична криза в Україні, яка сприяла коливанню курсів валют, високому рівню інфляції та виявила слабкі місця внутрішньої торгівлі України.

За період 2000–2014 роки можна виділити 2 періоди спаду: 2009 рік та 2014 рік. В 2009 році відбулось зменшення обсягу товарообігу в фактичних цінах на 7% (табл. 1). В той час, коли в 2014 році товарообіг у порівнянних цінах скоротився, а показник обороту роздрібної торгівлі в фактичних цінах за рахунок інфляційної складової зріс на 16% до попереднього року та склав 22550,6 млн грн. Через загострення соціальної складової та зменшення купівельної спроможності населення області намітилась

тенденція поступового зміщення попиту в бік більш дешевого цінового сегменту. Одночасно скорочується попит на непродовольчу товарну групу, зокрема імпортні товари.

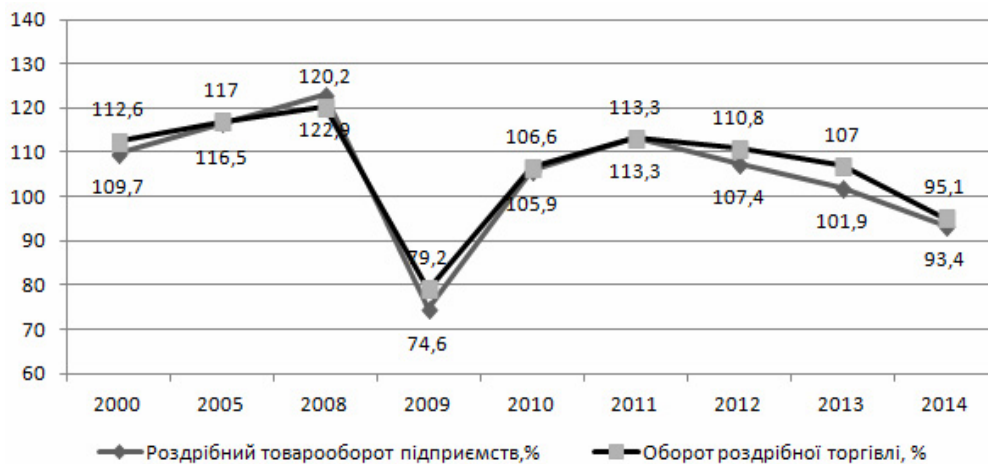

Рис. 1. Індекс змін роздрібного товарообігу Хмельницької області у порівнянних цінах [3]

Таблиця 1

Динаміка обороту роздрібної торгівлі Хмельницької області у 2000–2014 рр.

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Оборот роздрібної торгівлі, млн грн.	1428,2	4131,9	11213,3	10452,2	12514,8	15651	17948,6	19383,9	22550,6
Роздрібний товарооборот підприємств, млн грн.	560,6	1803,1	5003,3	4409,9	5227,8	6544,6	7267,5	7481,9	8738,4
Частка роздрібного товарообігу підприємств у обороті роздрібної торгівлі, %	39,3	43,6	44,6	42,2	41,8	41,8	40,5	38,6	38,8

Джерело: [3] та власні розрахунки за даними Держкомстату

Варто відзначити також негативну тенденцію зменшення на 5,8% до 38,8% в 2014 році питомої ваги товарообігу підприємств у обороті роздрібної торгівлі області, що відбулось з 2008 по 2014 роки. Саме на торгівельні підприємства покладається вимога щодо забезпечення підвищення стандартів торгівельного обслуговування та впровадження сучасних методів торгівлі. В той же час більшість кінцевих споживачів області вважають за краще скористатись послугами 116 ринків (на 01.01.2014) (де розташовано 38,4 тис. торговельних місць) та фізичних осіб-підприємців. В цілому за період 2009–2014 роки роздрібний товарообіг підприємств в фактичних цінах зріс майже в 2 рази з 4409,9 млн грн до 8738,4 млн грн відповідно. В той же час індекс змін показника в порівнянних цінах (рис. 1) вказує на уповільнення розвитку починаючи з 2011 року з наступним спадом обсягів реалізації в 2014 році.

До факторів, що негативно впливають на роздрібний товарообіг підприємств можемо віднести зниження грошових доходів на душу населення, зниження обсягів споживчого та комерційного кредитування, зниження реалізації дорогих товарів довготривалого споживання. Зазначене підкреслює важливість цінних переваг, які шукає середньостатистичний покупець Хмельниччини визначаючись із місцем купівлі. Низька купівельна спроможність підтверджується двадцять третім місцем із двадцяти семи можливих в 2013 році, що займає показник роздрібного товарообороту на одну особу по Хмельницькій області (табл. 2).

Частка міста Хмельницького у роздрібному товарообігу області має тенденцію до поступового щорічного скорочення. За період з 2009 по 2014 рік показник зменшився з 58% до 55% відповідно. Темп зростання роздрібного товарообігу в фактичних цінах у м. Хмельницькому в нижче приблизно на 2% від середнього показника по області.

Зазначимо позитивний вплив оптової торгівлі Хмельниччини на формування ефективної системи господарських зв'язків, мобілізацію товарних ресурсів та товаропостачання обласної роздрібної торгівлі. Станом на 01.01.2014 р. в області здійснювало діяльність 665 підприємств, для яких оптова торгівля є основним видом діяльності, або в загальному обороті яких оптовий товарооборот займає значну частину. Особливістю регіону є превалювання за масштабами діяльності та економічними показниками роздрібних форм організації торгівлі над оптовими.

Таблиця 2

Роздрібний товарооборот на одну особу по Хмельницькій області за 2000–2014 рр. (грн.)

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Місце серед регіонів України	26	23	18	20	21	22	22	23	...
Товарооборот	386	1306	3718	3297	3930	4945	5518	5709	6686,4
у міських поселеннях	634	2199	6190	5332	6476	8116	8987	9397	...
у сільській місцевості	126	322	849	889	863	1069	1222	1082	...

Джерело: [3] та власні розрахунки за даними Держкомстату.

Основні показники розвитку роздрібної мережі відображено в табл. 3. За період з 2000 по 2013 рік відбувається поступове скорочення кількості торгівельних об'єктів роздрібної торговельної мережі області (табл.3). Лише за 2009 рік їх кількість скоротилась на 9,2% з 2037 до 1883 одиниць. В цілому кількість торговельних об'єктів скоротилась станом на 31.12.2013 року до 1774 одиниць, що за період з початку 2009 по кінець 2013 року склало 263 одиниць. Основним видом роздрібної торгівельної мережі Хмельниччини є магазин. Відповідно до національних стандартів України [6] магазин – торговельний об'єкт у роздрібній торгівлі, призначений для організації продажу товарів кінцевим споживачам і надавання їм торговельних послуг, займає окрему капітальну споруду або який розміщено в спеціально призначеному та обладнаному для торгівлі приміщенні іншої капітальної або некапітальної споруди та має приміщення для провадження торговельної діяльності. Частка магазинів в загальній кількості об'єктів торгівлі області утримується з 2000 року в межах 78–80%

Підкреслимо, що від'ємна динаміка не може бути оцінена як однозначно негативна та потребує комплексного розгляду у поєднанні з іншими показниками ефективності функціонування роздрібної мережі (табл. 3), зокрема показниками забезпеченості на 10000 населення торговою площею магазинів, щільності торговельної мережі (кількістю об'єктів роздрібної торгівлі на 10000 чол.), показником розміру торговельної площі одного магазину, тощо. Так в цілому по області кількість підприємств торгівлі на 10000 зменшилась у 2008 році у порівнянні до 2000 р. на 57 %. На такому рівні 15-14 підприємств даний показник зберігається протягом останніх шести років. Станом на кінець 2013 року забезпеченість торговельною площею магазинів області становила 1734 м² та в м. Хмельницький 4128 м². Відповідно до Нормативів [7] станом на 2010 рік у м. Хмельницькому площа повинна становити 2900 м², а в Хмельницькій області – 2600 м². Виходячи із наведеного, область в цілому забезпечена площею на 86,7%, а обласний центр має надлишкових 42% торговельних площ. Основною проблемою залишається диспропорція в розміщенні об'єктів торгівлі, особливо в розрізі "місто – село".

Таблиця 3

Основні показники розвитку мережі роздрібної торгівлі Хмельницької області

Показник	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Кількість об'єктів роздрібної торгівлі, од.	3676	2517	2037	1883	1909	1926	1881	1774
Кількість магазинів роздрібної торгівлі, од.	2966	1996	1586	1452	1501	1533	1488	1422
їх частка від загальної кількості, %	81	79	78	77	79	80	79	80
у міських поселеннях, од.	820	627	537	490	562	627	645	633
їх частка, %	28	31	34	34	37	41	43	45
у сільській місцевості, од.	2146	1369	1049	962	939	906	843	789
Торгова площа магазинів, м ²	233466	186946	224236	201926	206526	226896	223506	226572
у міських поселеннях, м ²	81975	95767	149144	134030	140379	160930	159783	164785
їх частка, %	35	51	67	66	68	71	71	73
у сільській місцевості, тис. м ²	151491	91179	75092	67896	66147	65966	63723	61787
Забезпечення населення на 10000 осіб:								
торговою площею магазинів, м ²	1616	1361	1672	1514	1556	1719	1701	1734
кількістю об'єктів роздріб. торгівлі	26	18	15	14	14	15	14	14
Торгова площа на 1 магазин, м ²	79	94	141	139	138	148	150	159
у міських поселеннях, м ²	100	153	278	274	250	257	248	260
у сільській місцевості, м ²	71	67	72	71	70	73	76	78

Джерело: [3] та власні розрахунки за даними Держкомстату.

Такий перерозподіл торговельних площ в області виділяє м. Хмельницький в потужний торговельний центр регіону. Із загальної кількості 66,0% об'єктів роздрібної торгівлі розташовано в міській місцевості. Із загальної кількості магазинів, що належать юридичним особам, 57,4% – продовольчі, з яких 93,5% здійснювали торгівлю універсальним асортиментом товарів. Найбільш поширеним за типом спеціалізації серед продовольчих магазинів є магазини з універсальним асортиментом товарів, а серед непродовольчих переважають спеціалізовані (96,2%). Застарілі торговельні об'єкти модифікують методи роботи, або закриваються як неефективні чи поглинаються.

Високий рівень торговельного обслуговування населення області забезпечують 29 універсамів та супермаркетів, 3 гіпермаркети, на товарооборот яких у 2013 р. припадало понад половини всього товарообороту продовольчих магазинів області.

Висновки. Отже, роздрібна торгівля Хмельницької області займає значне місце в економіці області та перебуває в стані кількісних та якісних перетворень. Загальна тенденція пов'язана зі зменшенням кількості магазинів та одночасним зростанням їх торговельної площі та обсягу товарообігу. В той же час відчутну роль в торговельному обслуговуванні населення відіграють ринки. Подальше вдосконалення роздрібної торгівлі області має бути направлене на усунення недостатнього рівня забезпеченості площами сучасного формату в малих містах та сільській місцевості, що передбачає введення в дію нових сучасних торговельних об'єктів та їх розміщення у відповідності до базових принципів організації торговельних мереж, а саме доступності для споживачів, рівномірності розосередження, концентричності розташування та групування за асортиментом.

Література

1. Економічна активність населення України 2013 [Електронний ресурс] : стат. збірник / Держ. служба статистики України ; [відп. за вип. І.В. Сенік]. – К., 2014. – 197 с. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – (Дата звернення: 22.04.2015).
2. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2013 році [Електронний ресурс] : стат. збірник : частина 1 / Держ. служба статистики України ; [відп. за вип. І.І. Осипова]. – К., 2014. – 380 с. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – (Дата звернення: 22.04.2015).
3. Роздрібна торгівля Хмельницької області у 2000–2013 роках : стат. збірник / Голов. упр. статистики у Хмельницькій області ; за ред. Л.О. Замської. – Хмельницький : Голов. упр. статистики, 2014. – 75 с.
4. Апопій В. В. Глобалізаційні процеси і нові тенденції розвитку внутрішньої торгівлі України / В. Апопій, Р. В. Криган, О. Р. Процишин // Торговля, комерція, підприємництво : збірник наукових праць ЛКА / відпідальний за випуск Б. М. Мізюк ; ред. кол. : В. В. Апопій, Ю. А. Дайновський, С. В. Скібінський та ін. – 2013. – Вип. 15. – С. 6–12.
5. Трансформаційні процеси в торгівлі України в умовах інтернаціоналізації : моногр. / [Л. О. Лігоненко, Г. М. Богославець, Г. Л. Піратовський та ін.] ; за ред. Л. О. Лігоненко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 334 с.
6. «Роздрібна та оптова торгівля». Терміни та визначення понять : національний стандарт України : ДСТУ 4303 : 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://profiwins.com.ua>.
7. Про затвердження Нормативів забезпеченості населення торговельною площею у магазинах та Порядку застосування нормативів забезпеченості населення торговельною площею у магазинах : наказ Міністерства економіки України № 409 від 02.09.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1017-08>.

References

1. Ekonomichna aktyvnist naselennia Ukrainy 2013: stat. zbiryk / Derzh. sluzhba statystyky Ukrainy; [vidp. za vyp. I.V. Senyk]. K., 2014. 197 s. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (data zvernennia: 22.04.2015)
2. Vytraty i resursy domohospodarstv Ukrainy u 2013 rotsi, chastyna 1: stat. zbiryk / Derzh. sluzhba statystyky Ukrainy; [vidp. za vyp. I.I. Osypova]. K., 2014. 380 s. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (data zvernennia: 22.04.2015)
3. Rozdribna torhivlia Khmelnytskoi oblasti u 2000–2013 rokakh: stat. zbiryk / Holov. upr. statystyky u Khmelnytskii oblasti; za red. L.O. Zamskoi. – Khmelnytskyi: Holov. upr. statystyky, 2014. 75 s.
4. Apopii V. V., Kryhan R. V., Protsyshyn O. R. Hlobalizatsiini protsesy i novi tendentsii rozvytku vnurishnoi torhivli Ukrainy. Torhivlia, komertsii, pidpriemnytstvo : zbiryk naukovykh prats LKA / vidpidalnyi za vypusk B. M. Mizyuk; red. kol.: V. V. Apopii, Yu. A. Dainovskiy, S. V. Skibinskiy ta in. 2013. Vyp. 15. S. 6–12.
5. Transformatsiini protsesy v torhivli Ukrainy v umovakh internatsionalizatsii: monohr. / [L. O. Lihonenko, H. M. Bohoslavets, H. L. Piratovskiy ta in.]; za red. L. O. Lihonenko. K. : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 2009. 334 s.
6. Natsionalnyi standart Ukrainy «Rozdribna ta optova torhivlia» Terminy ta vyznachennia poniat DSTU 4303 : 2004. URL: <http://profiwins.com.ua>.
7. Nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy № 409 vid 02.09.2008 «Pro zatverdzhennia Normatyviv zabezpechenosti naselennia torhovelnou ploshcheiu u mahazynakh ta Poriadku zastosuvannia normatyviv zabezpechenosti naselennia torhovelnou ploshcheiu u mahazynakh». URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1017-08>.

Надійшла 03.04.2015; рецензент: д. е. н. Ведерніков М. Д.